

GENOOTSCHAP

A.W.K. Voet van Oudheusden

Nieuwsbrief 2018-4

Beste Voetgenoten,

Deze nieuwsbrief ontvangt u nadat we op 6 december samen 700 jaar stadsrechten gevierd hebben. De burgemeester kreeg het eerste exemplaar van de *Voetnoot* die over de oorkonde gaat. U treft deze *Voetnoot* hierbij aan.

In deze nieuwsbrief weer een variatie aan berichten. We proberen het programma van Voet wat gevarieerder te maken, omdat we wel de interesse voor geschiedenis delen, maar niet iedereen dezelfde smaak heeft. Behalve lezingen en excursies starten we werkgroepen en leesclubs. Meer informatie leest u verderop.

Het 700 jaar zit er bijna op. Maar Voet heeft nog een verrassing in petto. U zag in de *Culemborgse Courant* al de wat raadselachtige aankondigingen. Welnu, in groot geheim hebben we een historisch fotoboek van Culemborg gemaakt: *Kijkend naar Culemborg*. Een bijzondere, feestelijke uitgave met 70 prachtige foto's en bijbehorende verhalen. Het is een echt bladerboek om in te grasduinen. Een 'flipperkast van de geschiedenis', zou je kunnen zeggen.

Michiel Bugter, Wilma Dehing, Peter Schipper en Hans Saan schreven de teksten. Hans Bassa (Studio Bassa) maakte er met zijn mensen een mooi, maar flink boek van. Om dat onze bezorgers te laten rondbrengen is een hele klus. Daarom vragen wij u op zaterdag 15 december bij ons langs te komen om uw exemplaar op te halen tegen inlevering van de bijgesloten bon. Er is die dag ook een feestelijk programma naar aanleiding van de verschijning van *Kijkend naar Culemborg*. Komt u alstublieft veel boeken ophalen, dan is het wegbrengen van de rest een haalbare kaart.

Zo, dan hebt u met de feestdagen iets heel interessants in handen. U zou er bij de haard uit kunnen voorlezen. Ik wens u toe dat het mooie dagen zijn.

Hans Saan, voorzitter

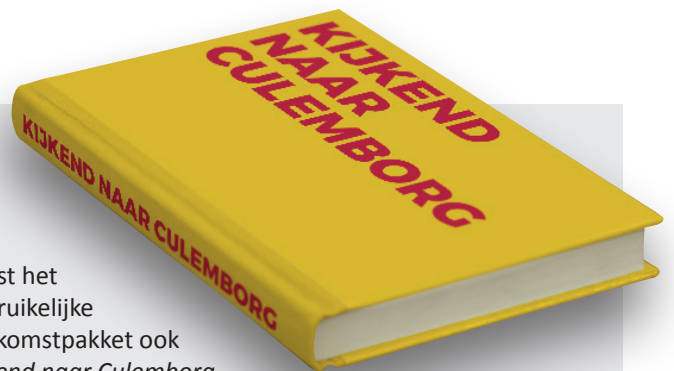
Help onze bezorgers en haal uw Kijkend naar Culemborg zelf op!

Zaterdag 15 december 2018 11.30-17.00 bij (voorheen) Café Monopole. Oude Vismarkt in Culemborg (tegenover de HEMA). Van 17 tot 31 december bij Boekhandel Tomey op de Markt. VERGEET DE BON NIET!

Wilt u een extra exemplaar kopen, bijvoorbeeld voor de kinderen die elders wonen, dan kan dat natuurlijk ook. Wat dacht u van een cadeau-lidmaatschap van Voet! Wie op 15 december lid wordt of een lid opgeeft, krijgt

naast het gebruikelijke welkomstpakket ook *Kijkend naar Culemborg* cadeau.

Voor de Voetvrije Culemborgers is *Kijkend naar Culemborg* te koop voor 700 eurocenten, € 7,-. Na 31 december kost het boek € 14,95.

Agenda

Zaterdag 15 december, 11.30-17.00

Feestelijke presentatie en afhalen

Kijkend naar Culemborg

v.h. Café Monopole, Oude Vismarkt

Woensdag 23 januari 2019, 19.30

Emerentianalezing, Fransche School

Dinsdag 26 februari 2019, 19.30

Lezing, Fransche School

Dinsdag 12 maart 2019, 19.30

Algemene Ledenvergadering, Fransche

School. Aansluitend lezing

Donderdag 25 april 2019, 19.30

Lezing, Fransche School

Zaterdag 13 juli 2019, 15.00

Bijeenkomst vrijwilligers Voet,

Weeshuis Museum

Lezingen

Woensdag 23 januari, Emerentianalezing. Martin IJzerman, *De reformatie in de graafschappen Buren en Culemborg*

De reformatie? Wat valt daar nog over te vertellen na alle aandacht bij de herdenkingen in de afgelopen tijd? De meesten van ons kennen de geschiedenis wel van Luther, Calvijn en de gevolgen: Alva, Willem van Oranje, Twaalfjarig Bestand, Tachtigjarige Oorlog, enzovoorts. Maar hoe ging dat in de graafschappen Buren en Culemborg? Dat waren immers zelfstandige gebieden. Hoe verliep hier de reformatie en wat was er in beide graafschappen eigenlijk te merken van die begintijd van de Tachtigjarige Oorlog? Had de bevolking veel last van Spanjaarden en geuzen? Hoe kwamen mensen eigenlijk tot een keuze tussen protestant of katholiek? Spanjaarden,

geuzen, Willem van Oranje en ook Floris van Pallandt, ze komen allemaal voorbij in deze lezing over een minder bekend stukje lokale geschiedenis.

Kaart, voorstellende de graafschappen Buren en Culemborg, ingekleurde gravure, niet gesigineerd, 18e eeuw

De data van de overige lezingen in het voorjaar van 2019 zijn:

- dinsdag 26 februari
- dinsdag 12 maart (aansluitend

op de Algemene Ledenvergadering van het Genootschap)

- donderdag 25 april

De data van de lezingen in het najaar van 2019 zijn inmiddels ook bekend.

Noteert u ze vast in uw agenda.

- dinsdag 24 september
- donderdag 24 oktober
- dinsdag 26 november

Voor informatie over de inleiders en inhoud van de lezingen zie de website van het Genootschap en de (e-mail) nieuwsbrieven.

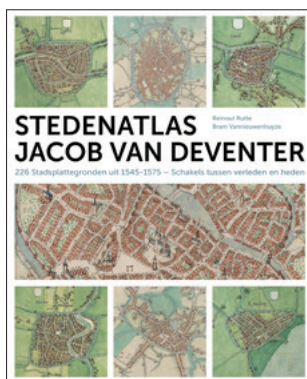
De lezingen vinden plaats in *Theater De Fransche School*.

Aanvang: 20.00 uur

Zaal open: 19.30 uur

De toegang is gratis.

Boekbespreking

De stadskaart van Blaeu uit 1649 is de bekendste historische kaart van Culemborg, maar de kaart van Jakob van Deventer is ouder (1557) en verdient ook onze aandacht. Dat is nu goed mogelijk door het verschijnen van de *Stedenatlas Jacob van Deventer*, door Reinout Rutte en Bart Vannieuwenhuize.

Het is een flink boek met het formaat en gewicht van ongeveer twee kloostermoppen. Er staan wel 226 stadsplattegronden in van steden in

Nederland en België, in Luxemburg en Noord-Frankrijk. Culemborg staat op pagina 414. Van iedere stad zijn op een aparte bijkaart de belangrijkste monumenten genummerd weergegeven. Een recente luchtfoto laat zien dat het stratenpatroon van de meeste steden nog steeds herkenbaar is. Rondom Culemborg zijn o.a. Buren, Vianen, Wijk bij Duurstede, Leerdam, Utrecht en Den Bosch afgebeeld.

Het boek opent met een eerste deel (pag. 12-52) over de persoon van Jakob van Deventer, een in zijn tijd heel bekende cartograaf, die deze stadsplattegronden vermoedelijk maakte in opdracht van Karel V en Filips II in de periode tussen 1545 en 1575. De auteurs behandelen de werkwijze van Van Deventer en gaan in op het gebruik van de kaarten.

In het tweede deel staan de 226 stadsplattegronden afgedrukt op ongeveer 60% van de ware grootte. Van enkele steden zijn de kaarten op ware grootte

gereproduceerd. Eerlijk gezegd hadden de kaarten wel een iets betere afdruk verdiend, maar met een vergrootglas bij de hand valt genoeg plezier te beleven. Voor ons extra interessant is het derde deel van het boek (pag. 456-506). De auteurs hebben de ontwikkeling van de steden nader onderzocht door de plattegronden met elkaar te vergelijken. Het proces van stadswording wordt opgedeeld in vier generaties; Culemborg hoort als laatmiddeleeuwse stad tot de derde generatie. Een apart hoofdstuk beschrijft de rol van het water als scheiding én verbinding. Tien pagina's literatuur en bronnen zorgt dat we op dit gebied weer helemaal *up to date* zijn.

Het is een prachtig kijkboek. Met een stad per dag ben je een groot deel van een jaar bezig. Overzichtskaarten maken een keuze gemakkelijker. De toegevoegde informatie in het eerste en het derde deel maakt dat we niet alleen Jacob beter leren kennen,

maar dat we ook genuanceerder over de processen van stadsontwikkeling kunnen nadenken. Echt een boek voor onder de kerstboom.

Stedenatlas Jacob van Deventer
Reinout Rutte en Bart Vannieuwen-
huize
Uitgeverij Thoth, 2018.
ISBN 978 90 77699 17 1

Prijs: € 119,50, 516 blz.
Nota bene: Over cartografie kunt u met Voet uitgebreid meepraten, zie het artikel over die werkgroep hieronder!

Werkgroep cartografie

In 2018 is bij Voet een werkgroep cartografie gestart. De werkgroep stelt zich ten doel te inventariseren welke kaarten er in het verleden zijn gemaakt van de stad, van het graafschap en van de ruimere omgeving. Van een aantal interessante kaarten maakt de werkgroep een nadere studie. Losse kaarten bleken redelijk makkelijk te vinden, hopelijk inclusief een afbeelding in hoge resolutie. Moeilijker, maar ook interessanter, zijn de manuscriptkaarten. Ze zijn met de hand getekend zijn en dienen bijvoorbeeld als bijlage bij processtukken over landeigendom, grensbepaling, belastingen etc. De werkgroep is van plan zich in een later stadium ook te richten op waterkaarten, kaarten van ontginningen, kadastrakaarten en veldnamen. Over een aantal jaren zou daar een mooi boek uit kunnen voortkomen.

Hoe we dat inventariseren moesten aanpakken was een zoektocht. Waar begin je? Wat schrijf je op? Hoe laat je de anderen, die ook aan het zoeken zijn, weten wat je gevonden hebt? We bezochten het Regionaal Archief

Rivierenland in Tiel en kregen daar een stoomcursus 'zoeken in het archief'. Ook kregen we advies van de afdeling Bijzondere Collecties ('de kaartenzaal') van de Universiteit Utrecht. Inmiddels zijn het zoekproces en de administratie op orde. We verwerken wat we vinden op een vaste manier en laten elkaar via de cloud weten wat we gevonden hebben. We werken in teams, want twee weten meer dan een. In november evalueerden we de aanpak en maakten het plan op voor volgend jaar.

Eén kaart zullen we nu al aan een nader onderzoek onderwerpen. We gaan in drie bijeenkomsten de hierboven besproken Stedenatlas doornemen. De eerste bijeenkomst gaat over Jacob van Deventer (het eerste deel van het boek). De tweede keer bespreken we een stuk of tien stedenkaarten en tenslotte bespreken we samen het derde deel dat over stadsontwikkeling gaat. Daar is meer over te vertellen, en wellicht plakken we er nog een vierde gesprek aan vast. Mocht u aan die gesprekken willen

deelnemen, meld u dan aan voor de leesgroep via aanmelden@voetvanoudheusden.nl onder vermelding van 'Jakob van Deventer'. U kunt langs die weg ook laten weten of u interesse hebt om mee te werken in de werkgroep. Van plaats en datum van de bijeenkomsten volgt apart bericht.

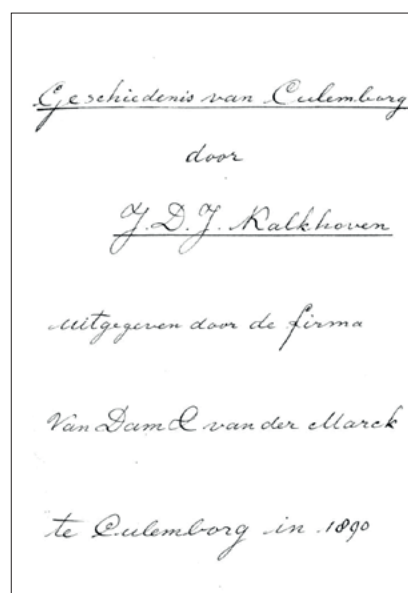
Leesclub

In 2018 hebben we met een tiental enthousiaste Voetleden het boek van onze naamgever gelezen. Dat is goed bevallen. We willen daarom ieder half jaar een leesclub organiseren met een overzichtelijk aantal bijeenkomsten.

Voor het voorjaar 2019 hebben een recenter boek op het oog en wel: *Geschiedenis van Culemborg* door J.D.J. Kalkhoven. Dit boek werd in 1890 uitgegeven. Het is integraal opgenomen op de website van Voet (menu rechts: boeken, e-boeken, nummer 7)

In zijn lezing op 14 oktober 1987 ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van Voet zegt mr. P.J.W. Beltjes het volgende over hem:

"Rond de eeuwwisseling waren hier twee onderwijzers, die zich vele jaren met de geschiedenis van Culemborg

Handgeschreven titelblad van het te bespreken boek.

bezighielden, te weten: J.B. van den Ham (van de school aan de Prijsstraat) en J.D. Kalkhoven (bijgenaamd 'De Muis', van de RK-Jongensschool). Hoewel de eerste van protestantse en de andere van rooms-katholieke huize was, keken zij over de grenzen heen en waren goede vrienden. Van den Ham deed veel aan archiefonderzoek en verschaftte Kalkhoven belangrijke stof voor diens boek De Geschiedenis van Culemborg, dat in de jaren 1888 tot 1890 bij A.H. van Dam in 50 wekelijkse afleveringen verscheen, tegen 10 cent per stuk. Het boek van Kalkhoven, een met talrijke archiefvondsten aangevulde bewerking van Voet, is voor ons nog steeds van belang. Af is het nooit gekomen; het werd gestaakt bij het jaar 1673. Het verhaal ging dat in de ogen van de rk geestelijkheid Kalkhoven in zijn boek niet rooms genoeg was,

waardoor het maar niet verder moest verschijnen!”

Bron: Voetnoot 2001-25, blz.14

Er zijn in het totaal 287 pagina's verschenen, genoeg om in 4 sessies te bespreken. Wie interesse heeft voor

deze leesclub kan zich aanmelden via aanmelden@voetvanoudheusden.nl onder vermelding van 'Kalkhoven'. Daarna hoort u waar en op welke datums we bijeenkomen en hoe we de leeslast verdelen.

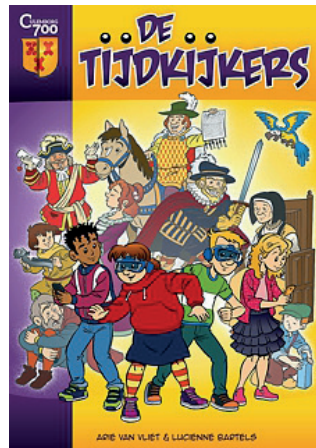
In het najaar staat nog een klassieker op het programma: *De Reformatie in Culemborg* door O.J. de Jong. Daarover later meer.

Aanbevolen

Heilige Huisjes

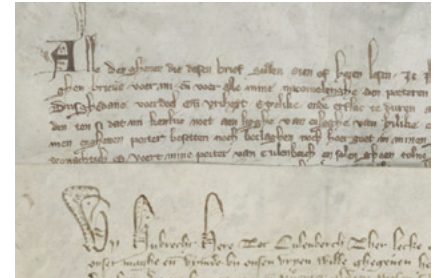
Als onderdeel van de expositie Heilige Huisjes in juni 2018 hing er een 10 meter lang doek op de Markt met de geschiedenis van de stad en haar religie. Dit doek is opgenomen in een prachtig verzorgde map met een uitvouwblad van bijna 2,5 meter. Op de achterkant staat het pakkende verhaal van Kees van der Zwaard 'Ziel zoekt onderdak, een mijmering door de tijd langs Culemborgse Godshuizen'. Door leden van het Genootschap Voet van Oudheusden is actief meegewerkt aan de totstandkoming van de expositie. Er zijn nog exemplaren te koop. Voor de leden van het Genootschap Voet van Oudheusden rekenen we de speciale prijs van €4,- per stuk. Stuur een mailtje naar ledenadministratie@voetvanoudheusden.nl met naam en uw adres en het aantal exemplaren dat u wilt ontvangen.

De Tijdijkers

Dit is de titel van een strip-doe-boek van 36 pagina's. In acht stripverhalen komen personen en gebeurtenissen uit zeven eeuwen Culemborgse geschiedenis tot leven. Met een fictieve twist, want in een stripverhaal kan alles! De lezer gaat op avontuur met vier kinderen die experimenteren met tijdreizen. Aan elk stripverhaal is een pagina gekoppeld met weetjes, spelletjes en via QR-code toegankelijke filmpjes over de tijd waarin het verhaal zich afspeelt.

Arie van Vliet (striptekenaar) en Lucienne Bartels (Cultuurcoördinator Brede School Culemborg en vakdocent erfgoed Elisabeth Weeshuis Museum) hebben samen het boek gemaakt. *De Tijdijkers* is te koop voor € 6,95 bij boekhandel Tomey, Markt 36, Culemborg.

Oud papier

In het kader van de viering van Culemborg700 toont het Regionaal Archief Rivierenland (RAR) bijzondere archiefstukken in het Elisabeth Weeshuis Museum onder de titel 'Oud Papier'. De tentoonstelling is te zien van 7 december 2018 tot en met 31 maart 2019. Oud Papier geeft met maar liefst 25 archiefstukken een overzicht van zeven eeuwen stadsgeschiedenis, om te beginnen met het charter met de stadsrechten uit 1318. Een unieke ervaring, want deze en alle andere getoonde documenten liggen normaliter achter slot en grendel. Naast de Culemborgse archiefstukken krijgt het museum een topstuk uit de vaste presentatie van het Rijksmuseum in bruikleen, de Genealogie van de heren en graven van Culemborg, vervaardigd in opdracht van Floris I van Pallandt, eerste graaf van Culemborg. In de tentoonstelling staat ook een groot touchscreen, waarop alle geëxposeerde archiefstukken digitaal ingezien kunnen worden.

Zie www.weeshuismuseum.nl voor openingstijden. Voor deze speciale gelegenheid hebben Culemborgers vrij toegang tot de expositie op vertoon van hun paspoort of ID.

Nieuwe leden

Het Genootschap heeft sinds de vorige nieuwsbrief de volgende mensen als nieuw lid kunnen inschrijven:
P. Visser, J.C. Vermeulen, L.C. Kersten, Th. & M. Jansen, M. Haman, A. Dekkers, P.J. Grootenboer,

M. de Leeuw, L. van den Berge-v.d. Laan, C. Vaessen en de heer Y. v.d. Berg, A. de Vries, T. Spaan, T. Latour, M. Janssens, A. van Kampen, H.M.C. Baars, J. Verbaast en L. de Klerk.

Wij wensen onze nieuwe leden een aangenaam lidmaatschap toe, hopelijk voor vele jaren!